

IN MEMORIAM

DOI: 10.15290/sw.2024.24.15

**Pamięci Pani Profesor
Walentyny Jakimiuk-Sawczyńskiej**

W dniu 11 września 2024 roku odeszła Pani dr hab. Walentyna Jakimiuk-Sawczyńska, Profesor Uniwersytetu w Białymstoku (1955–2024), ceniona dydaktyk i badaczka literatury rosyjskiej. Jej droga naukowa od początku związana była z Białymstokiem. To tutaj ukończyła studia rusycystyczne na Wydziale Humanistycznym Filii Uniwersytetu Warszawskiego, a następnie rozpoczęła pracę w swojej Alma Mater (w 1997 roku przekształconej w Uniwersytet w Białymstoku). Zainteresowania badawcze Pani Profesor Jakimiuk-Sawczyńskiej już na początku jej działalności naukowej oscylowały wokół sfery rosyjskiej poezji i syntezy sztuk. Rezultaty prowadzonych przez nią poszukiwań znalazły swoje odzwierciedlenie w wielu interesujących publikacjach.

Pierwsze teksty literaturoznawczynie poświęcone były m.in. analizie poetyckiego obrazowania w liryce Siergieja Jesienina i Fiodora Tiutczewa. Podjęła w nich badania zogniskowane wokół zagadnień symboliki kolorów¹. Na uwagę zasługują w szczególności artykuły opublikowane w „Przeglądzie Rusycystycznym” w 1989 i 1994 roku: *Barwy achromatyczne a katastroficzność w liryce Fiodora Tiutczewa* i *Funkcja czerwieni w liryce Fiodora Tiutczewa*².

¹ W. Jakimiuk, 1987, *Funkcja koloru w liryce Sergiusza Jesienina*, „Zeszyty Naukowe – Uniwersytet Warszawski. Filia w Białymstoku. Humanistyka”, t. 10, z. 53, s. 119–139.

² W. Jakimiuk, 1989, *Barwy achromatyczne a katastroficzność w liryce Fiodora Tiutczewa*, „Przegląd Rusycystyczny”, nr 12, z. 3/4, s. 69–80; W. Jakimiuk, 1994, *Funkcja czerwieni w liryce Fiodora Tiutczewa*, „Przegląd Rusycystyczny”, nr 17, z. 3/4, s. 209–218.

Na podstawie dorobku naukowego oraz monografii *Malarski charakter percepcji świata w liryce Fiodora Tiutczewa*³ w 1994 roku, Uchwałą Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Pani Jakimiuk-Sawczyńska otrzymała tytuł doktora nauk humanistycznych. W swojej rozprawie doktorskiej literaturoznawczyni postawiła sobie za cel wydobyć i wskazać w poezji autora *Burzy* prawidłowości i nowatorskich aspektów „ujęć malarskich”, a także omówienie nawiązań do tradycji poetyckiej i malarskiej poprzez odwołanie do kontekstu kulturowo-artystycznego. Swego rodzaju dopełnieniem badań nad twórczością Tiutczewa był artykuł z 2002 roku, poświęcony polskiemu motywom w liryce poety⁴. Warto dodać, że kwestie polsko-rosyjskich relacji już wcześniej były rozpatrywane przez Profesor Jakimiuk-Sawczyńską, np. w publikacji dotyczącej rosyjskiej publicystyki drugiej połowy XIX wieku *Sprawa polska w „Iskrze”*⁵.

Kolejny ważny etap w Jej działalności naukowej rozpoczął się, kiedy przystąpiła do realizacji zadań związanych z tematem planowanej rozprawy habilitacyjnej. W centrum aktywności badawczej znalazła się wówczas spuścizna literacka rosyjskiego poety przełomu XIX i XX wieku, Konstantego Fofanowa (1862–1911). Powstające w tamtym czasie artykuły oscylowały m.in. wokół zagadnień poetyckiej wyobraźni i poetyckiej wizji rzeczywistości⁶. Ostatecznie Pani Profesor skoncentrowała się na tematyce religijnej, w związku z czym w 2001 roku została kierownikiem projektu badawczego „Poezja końca XIX wieku a religia”. Wtedy to powstały publikacje, w których poddane zostały analitycznemu oglądowi przede wszystkim podstawy światopoglądu twórczego Fofanowa, oparte na założeniach religii

³ Tom ukazał się w druku w 1996 roku: zob. W. Jakimiuk, 1996, *Malarski charakter percepcji świata w liryce Fiodora Tiutczewa*, Białystok.

⁴ W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2002, *Motywy polskie w twórczości Fiodora Tiutczewa*, „Studia Wschodniosłowiańskie”, t. 2, s. 73–81.

⁵ W. Jakimiuk-Sawczyńska, 1999, *Sprawa polska w „Iskrze”*, „Białostocki Przegląd Kresowy”, t. 7, s. 49–54.

⁶ W. Jakimiuk-Sawczyńska, 1998, *Konstanty Fofanow i jego poetycka wizja świata*, „Studia Rossica”, t. 6, s. 37–44; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 1998, *Kilka uwag o twórczości Konstantego Fofanowa*, „Białostocki Przegląd Kresowy”, t. 6, s. 67–70; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 1999, *Marzenia a rzeczywistość w poezji Konstantego Fofanowa*, „Linguodidactica”, z. 3, s. 65–69.

chrześcijańskiej⁷. Trudna sytuacja polityczna Rosji u schyłku XIX wieku, problemy społeczne i ekonomiczne związane z procesem globalizacji, a ukażane z perspektywy poety wychowanego w duchu tradycji prawosławnej, były tymi zagadnieniami, które w sposób szczególnie interesowały badaczkę⁸. Zdaniem literaturoznawczyni autor *Promienia* łączył kryzys wartości chrześcijańskich z tragiczną wizją ludzkiego istnienia. Na uwagę zasługuje tu także praca poświęcona losom żony Konstantego Fofanowa: *Lidia Tupylewa – muza i cierpiętница*⁹.

Efektem prowadzonych na tym polu badań było uzyskanie przez literaturoznawczynię w 2005 roku stopnia doktora habilitowanego na Wydziale Filologiczno-Historycznym Uniwersytetu Gdańskiego. Wysoko ocenione zostały Jej dorobek naukowy i rozprawa habilitacyjna pod tytułem *Liryka Konstantego Fofanowa na tle nurtu sztuki czyste*.

Kontynuacją i pogłębieniem studiów nad twórczością autora *Maja* stały się kolejne teksty poświęcone takim aspektom fofanowskiej liryki, jak odwzorowanie mitu petersburskiego oraz impresjonizm poetyckich obrazów przyrody¹⁰.

Równolegle Profesor Jakimiuk-Sawczyńska podjęła badania zogniskowane wokół zagadnień satyry, ironii i karnawalizacji, dlatego też aktywnie uczestniczyła w projekcie naukowym „Satyra w literaturach

⁷ W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2003, „*Sacrum*” u „*profanum*” в поэме К. Фофанова „*После Голгофы*”, [w:] *Chrześcijańskie dziedzictwo duchowe narodów słowiańskich*, red. Z. Abramowicz, Białystok, s. 153–162.

⁸ W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2003, *Krytyka władzy państwowej w epigramatach Konstantego Fofanowa*, „Przegląd Rusycystyczny”, nr 4, s. 22–32; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2005, *Wizje globalizacyjne w twórczości Konstantego Fofanowa (na motywie wiersza „Когда пытливый мур”)*, [w:] *Studia Slawistyczne. Język i kultura mniejszości narodowych w dobie globalizacji*, t. 6, s. 103–107; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2005, *Tragizm człowieka i poety w liryce Konstantego Fofanowa*, [w:] *Problemy tragedii i tragizmu: studia i szkice*, red. H. Krukowska, J. Ławski, Białystok, s. 719–724.

⁹ W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2002, *Lidia Tupylewa – muza i cierpiętница*, [w:] *Wiek kobiet w literaturze*, red. J. Zacharska, M. Kochanowski, Białystok, s. 348–57.

¹⁰ W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2011, *Impresjonistyczny charakter percepcji zorzy wieczornej w liryce Konstantego Fofanowa*, „Studia Wschodniosłowiańskie”, t. 11, s. 17–28; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2012, *Петербург в творчестве Константина Фофанова*, „Studia Wschodniosłowiańskie”, t. 12, s. 57–76; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2013, *Fakty i mity. Konstanty Fofanow w świetle dzienników, listów i wspomnień jego współczesnych*, „Przegląd Rusycystyczny”, nr 3, s. 71–82; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2013, *Obraz nocy w liryce Konstantego Fofanowa*, „Acta Neophilologica”, t. 1, nr XV, s. 263–271.

wschodniosłowiańskich”, zainicjowanym w 1992 roku przez Panią Profesor Wandę Supę. W polu zainteresowań badaczki związanych z satyrą właśnie znalazła się nie tylko liryka Fofanowa, ale również twórczość Fiodora Tiutczewa i Aleksego Konstantynowicza Tołstoja, a także ponownie działalność dziewiętnastowiecznego czasopisma satyrycznego „Iskra”¹¹.

Kolejnym ważnym etapem w poszukiwaniach naukowych Pani Profesor stał się temat kobiet w literaturze rosyjskiej pierwszej połowy XX wieku oraz zagadnienie feminizmu, którego źródeł literaturoznawczyni upatrywała w tworzącym się już w XVIII wieku feminizmie socjopolitycznym. Stałym elementem Jej refleksji badawczej był wówczas dorobek literacki Nadieždy Teffi (1872–1956). Losy i twórczość rosyjskiej pisarki, związane z wydarzeniami rewolucji 1905 i 1917 roku oraz trudnymi doświadczeniami emigracji, zainspirowały Profesor Jakimiuk-Sawczyńską do stworzenia wielu ciekawych artykułów, w których wieloaspektowo ukazała postać autorki *Dymu bez ognia*¹². Wykreowana przez Teffi wizja świata oraz wydarzenia jej życia osobistego rozpatrywane były w kontekście rozwijającego się ruchu feministycznego, przemian społeczno-politycznych dokonujących się w Rosji oraz losów emigracji rosyjskiej. Warto wspomnieć, że także w tym przypadku Profesor Jakimiuk-Sawczyńska podjęła współpracę z profesorem Wandą Supą w ramach projektu naukowego

¹¹ W. Jakimiuk-Sawczyńska, 1998, *Satyra w liryce Fiodora Tiutczewa*, [w:] *Satyra w literaturach wschodniosłowiańskich*, red. W. Supa, t. 2, Białystok, s. 39–45; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 1999, *Aleksy K. Tołstoj – satyryczny obraz świata („Сон Понова”, „Искупная зосыдацтва россійскаго от Гостомысла до Тумашева”)*, [w:] *Satyra w literaturach wschodniosłowiańskich*, red. W. Supa, t. 3, Białystok, s. 51–56; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2000, *Satyra w „Iskrze” [dot. czasopisma satyrycznego „Iskra” (1859–1873)]*, [w:] *Satyra w literaturach wschodniosłowiańskich*, red. W. Supa, t. 4, Białystok, s. 123–128; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2002, *Konstanty Fofanow a satyra*, [w:] *Satyra w literaturach wschodniosłowiańskich*, red. W. Supa, t. 5, Białystok, s. 116–122; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2005, *Ironia i żart w poemacie Konstantego Fofanowa Wilki (Болку)*, [w:] *Satyra w literaturach wschodniosłowiańskich*, red. W. Supa, t. 6, Białystok, s. 87–92; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2008, *Karnawalizacja w utworze Konstantego Fofanowa „Сместь уйма”*, [w:] *Satyra w literaturach wschodniosłowiańskich*, red. W. Supa, t. 7, Białystok, s. 54–58.

¹² W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2012, *Teffi. Feministka czy kobieta na rozdrożu?*, [w:] *Kobiety w literaturze i społeczeństwie. Ujęcie feministyczno-genderowe*, red. W. Jakimiuk-Sawczyńska, Białystok, s. 51–61; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2014, *Wpływ polityki na życie i twórczość Teffi*, „Conversatoria Litteraria: międzynarodowy rocznik naukowy”, t. 8, s. 83–93; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2014, *По поводу второго сборника „Юмористических рассказов” Тэффи*, „Studia Wschodniosłowiańskie”, t. 14, s. 41–49.

„W kręgu problemów antropologii literatury”, realizowanego przez Instytut Filologii Wschodniosłowiańskiej Uniwersytetu w Białymstoku wspólnie z Grodzieńskim Uniwersytetem Państwowym im. Janki Kupały w latach 2012–2016. Ukazały się wówczas dwa artykuły poświęcone między innymi roli przedmiotów w życiu człowieka¹³.

Zainteresowanie szeroko rozumianą tematyką kobiety w kulturze skutkowało również zainicjowaniem przez Profesor Jakimiuk-Sawczyńską cyklu konferencji na temat: „Kobiety w literaturze i społeczeństwie” (w 2011 i w 2014 roku). Konferencje gromadziły liczne grono przedstawicieli środowisk naukowych polskich i zagranicznych. W efekcie opublikowane zostały dwa tomy pod redakcją badaczki: *Kobiety w literaturze i społeczeństwie: ujęcie feministyczno-genderowe* (Białystok 2012), a także *Metamorfozy kobiecości w życiu i literaturze* (Białystok 2015).

W trakcie swojej pracy zawodowej na białostockiej uczelni Pani Profesor była aktywnie zaangażowana w działalność organizacyjną, uczestniczyła w pracach rad i komisji naukowych, była również członkiem komitetu redakcyjnego „Studiów Wschodniosłowiańskich”. W latach 2012–2016 pełniła funkcję kierownika Katedry Rosyjskiej Literatury Dawnej, działającej w ramach Instytutu Filologii Wschodniosłowiańskiej. Jej praca dydaktyczna ściśle wiązała się z zainteresowaniami badawczymi. Profesor Jakimiuk-Sawczyńska prowadziła zajęcia z historii literatury rosyjskiej, metodologii badań literackich, a także seminaria literaturoznawcze. Jej działalność dydaktyczna i naukowa została doceniona w 2015 roku, kiedy to na mocy Uchwały Senatu Uniwersytetu w Białymstoku została mianowana na stanowisko profesora nadzwyczajnego uczelni. Warto podkreślić, że Pani Profesor była również członkiem Komitetu Słowianoznawstwa PAN na kadencję 2011–2014, a także wykładowcą w Instytucie Humanistyczno-Ekonomicznym w PWSZ w Suwałkach.

W czasie długoletniej pracy na Uniwersytecie w Białymstoku Pani Profesor Walentyna Jakimiuk-Sawczyńska dała się poznać jako rzetel-

¹³ W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2013, *Человеческие проблемы (на основании первого сборника „Юмористических рассказов” Тэффи)*, [w:] *W kręgu problemów antropologii literatury. W stronę antropologii niezwykłości*, red. W. Supa, Białystok, s. 31–40; W. Jakimiuk-Sawczyńska, 2016, *Роль предметов в жизни и творчестве Тэффи*, [w:] *W kręgu problemów antropologii kultury. Ciało i rzecz w literaturze*, red. W. Supa, I. Zdanowicz, Białystok, s. 71–79.

ny naukowiec i dydaktyk. Zapisła się w pamięci współpracowników i studentów jako wnikliwa badaczka i znawczyni literatury rosyjskiej oraz ceniona wykładowczyni i wychowawczyni wielu pokoleń białostockich rusycystów.

Joanna Dziedzic

Ewa Pańkowska